

TREBALL FINAL DE MÀSTER

Títol-

Els serveis educatius en la cultura institucional. Una aproximació.

Autora-

Prudència Panadès Anton

Tutor-

Pere Soler Masó

**Data presentació-
setembre de 2009**

Universitats organitzadores:

Universitat de Girona

UAB

Universitat Autònoma de Barcelona

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Universitat de Lleida

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

Amb la col·laboració:

Generalitat de Catalunya
Departament d'Acció Social i Ciutadania
Secretaria de Joventut

agència catalana
de la joventut

“ Por todas las razones ya dichas y por otras cuantas, estoy convencido de que nuestra escala de valores no puede hoy en día basarse sino en la primacía de la cultura y la enseñanza. Y que, repitiendo la frase ya dicha, el siglo XXI se salvará por la cultura o naufragará.”

Amin Maalouf

Es pot parlar de *desafecció* de la societat catalana envers els infants i els joves? Com es manifesta aquesta *desafecció* en l'àmbit de la cultura institucional?

A partir d'una aproximació als serveis educatius de vint equipaments culturals de la ciutat de Barcelona, aquest treball proposa un seguit de dades, indicadors i observacions per assajar una resposta a aquestes qüestions.

Índex

I	
Introducció Motius per a una hipòtesi Context del treball	Pàg.4
II	
Marc teòric Objectius Metodologia	Pàg.9
III	
Dades	Pàg.15
1. Observacions	
2. Trajectòria i situació	
3. Les persones que treballen als SE	
4. La comunicació	
5. Les activitats dels SE	
6. Els oferiments per a joves	
7. Experiències/activitats remarcables	
8. Altres dades	
Anàlisi	
IV	
Conclusions Interrogants	Pàg.32
Bibliografia	Pàg.34

Introducció

“Els joves no escriuen: viuen”

Joan Fuster

Probablement quan l'any 1995, en el discurs inaugural, l'alcalde Pasqual Maragall comparava el nou Museu d'Art Contemporani de Barcelona amb una *“catedral de l'art contemporani”*, no estava pensant en els incondicionals de l'*skateboard*.

Gairebé des de llavors, els graons i rampes dissenyats per a l'accés al blanquíssim edifici s'han transformat en un espai per practicar el monopatí a l'aire lliure. Joves de diverses franges d'edat i amb indumentària *skater* (no recordo haver vist gaire noies) s'exerciten en el control de la velocitat, de l'equilibri i fan grans salts (amb el característic so de cop sec de la cua dels patins petant contra el terra) a mig camí entre l'acrobàcia i l'entreteniment.

Desconec quantes generacions de virtuosos *skaters* s'han anat succeint en aquesta plaça com també, quina mena de convivència es dóna entre el Museu i els perseverants *skaters*-veïns: es coneixen, s'ignoren, es visiten, col·laboren?

Aquest fet que, integrat a la vida de la Plaça dels Àngels del barri del Raval sembla una *“metàfora de metàfores”* sobre els joves i les seves relacions amb la societat i amb la cultura institucional, ha estat un dels motius suggeridors d'aquest treball.

Motius per a una hipòtesi

Crec que hi ha motius que conviden a una primera hipòtesi de caràcter general: la de la *desafecció*¹ de la societat catalana envers els infants i els joves. Desafecció que ve de lluny i de la que en els nostres dies en poden ser indicis fets com la baixa natalitat, la demora de més de trenta anys en l'aprovació d'una Llei de Polítiques de Joventut² o l'absència d'infants i joves en l'acte central de presentació de la cultura catalana a la Fira de Frankfurt l'any 2007 (!).

Sense reduccionismes precipitats, utilitzo el terme *desafecció* com a sinònim d'atenció *no prioritària*, ni *preferent* i observable en les polítiques públiques³ d'una societat complexa i canviant com ho és avui la societat catalana.

Aquest treball focalitza l'atenció en alguns dels “síntomes de desafecció” observables en una parcel·la de la cultura institucional de la ciutat de Barcelona i des d'una perspectiva amb voluntat proposicional.

Aquesta *desafecció* latent es combina amb fenòmens com els nous models de relacions i d'organització familiars, la incorporació plena i els usos de les TIC entre la població més jove, les conseqüències de les successives reformes educatives, la “conquesta” de la nit i els seus espais per a l'oci dels i les joves, junt amb les dificultats d'accés a la vivenda o al mercat laboral. És tracta d'un paisatge sotmès a canvis continus, simultanis en el que no hi falten algunes contradiccions. Curiosament avui, en el context mediterrani, la família continua essent una mena d'*airbag* compensatori (RECIO, 2009) dels desajustos de determinades polítiques juvenils en el trajecte cap a l'emancipació dels i les joves. Els mitjans de comunicació tenen un paper important en la construcció de la imatge pública de tots aquests fenòmens.

Les polítiques culturals també expressen unes o altres voluntats que responen a visions/percepcions prèvies sobre els infants i joves. Els Equipaments Culturals (EC en endavant) ja sigui de titularitat pública, privada o mixta, són els espais en els que es materialitzen aquestes polítiques culturals: “l'escenari” on es fan visibles.

¹ Potser el terme més adequat seria *indiferència*.

² Presentada al Parlament el passat mes de març 2010 i posposada la seva aprovació a la propera legislatura.

³ Tot i que en un marc democràtic les prioritats pressupostàries no són l'únic indicador, les polítiques públiques expressen les orientacions polítiques en els pressupostos generals i la seva distribució.

Tant la tipologia i les dimensions dels edificis, el seu nombre i distribució geogràfica com també la dotació de recursos, usos, continguts i tipus de comunicació, junt a una forta càrrega simbòlica, concreten les prioritats institucionals.

En els darrers trenta anys tant a Espanya com a Catalunya, s'ha consolidat una àmplia xarxa d'EC i també dels anomenats "centres de proximitat" (AA.DD F.Kaleidos, 2003).

Tot i la diversitat d'EC⁴, la tendència general és vincular-los a "la cultura" i el seu consum (qualitat de continguts, producció, professionalitat...) i allunyats de conceptes com "responsabilitat o retorn social".

Els equipaments de proximitat, al seu torn, més interpel·lats per les necessitats "socials" i la participació, s'han pogut desconnectar dels "compromisos culturals" optant sovint per l'amateurisme o el tallerisme com escenaris preferents de referència.

Les conseqüències d'aquesta escissió han perpetuat inèrcies ens les percepcions de les pràctiques culturals⁵, influint tant en l'opinió pública com en els professionals implicats (MIRÓ, 2007) i provocant un:

"... divorci -amb perspectives de reconciliació- entre els professionals de la gestió i els de l'animació cultural, produït per l'elaboració de dues línies discursives centrades en perspectives i tècniques de treball diferents que han generat llenguatges paral·lels".

Si a aquest mapa dual s'hi sobreposa el dels equipaments específicament adreçats a joves: des dels Punts d'Informació Juvenil fins a les actuals Oficines Joves (de la Xarxa Nacional d'Emancipació Juvenil) promoguts tant des de la Diputació de Barcelona com des de la Secretaria de Joventut de la Generalitat de Catalunya, el panorama s'enriqueix o es complica.

No és d'estranyar que una de les aportacions de la recent Llei de Polítiques de Joventut consisteixi en la creació d'un:

"... Registre d'Equipaments i Serveis Juvenils a partir del qual es podrà dissenyar un mapa d'equipaments i serveis juvenils amb el qual podrem contrastar de quins recursos

⁴ Aprovat el passat mes de març 2010 pel Parlament de Catalunya, el PECcat (Pla d'equipaments Culturals de Catalunya 2010-2020) planteja per primera vegada una categorització i ordenació equilibrada de la xarxa d'equipaments culturals.

⁵ En les enquestes sobre consum o pràctiques culturals resulta interessant observar quines preguntes es formulen (lèxic, ordre, freqüència). Per exemple, la vinculació de cultura al temps d'oci, i no al temps de treball, reforça una noció d'entreteniment personal més que no pas de dret fonamental de la ciutadania o d'experiència útil en el mercat de treball.

disposa el país i quins seran necessaris per aconseguir que totes i tots els joves puguin disposar d'uns serveis juvenils adequats a les seves necessitats. Això ha de comportar, també, poder dimensionar els recursos econòmics i humans que seran necessaris i ha de permetre, també, poder prioritzar àmbits temàtics, territorials, tipologies de serveis o equipaments...”.

Una xarxa d'equipaments, configurada al llarg del temps i sota criteris diversos, requereix atenció i voluntat d'adaptació per a la seva optimització.

Aquest treball se situa en l'àmbit de la “cultura hegemònica”, sovint assimilada a la de les arts institucionalitzades, en espais (alguns emblemàtics) creats per a la promoció i difusió de la “cultura culta”, la de la “contemplació cultural distingida” (SERRACANT; SOLER, 2009). La cultura que, a l'Anglaterra dels anys noranta i en el context d'una tradició cultural democràtica, no suscitava ja gaire interès entre els/les joves (WILLIS, 1990).

La que com a imposició simbòlica que incumbeix a uns determinats professionals (BOURDIEU, 1998) promou i difon permanentment continguts.

Els Serveis Educatius (SE en endavant) dels EC són la plataforma més directament vinculada als públics infantil i juvenil, actuen de pont entre els continguts/voluntat institucional i els/les usuaris.

D'acord amb la metàfora “del rellotge de sorra” il·lustrativa del pas del temps en els processos de les cultures juvenils (FEIXA, 2006) és el tipus de “cultura” que se situaria al costat de l'escola, el treball i les cultures parentals.

L'opacitat⁶ encara actua com a barrera d'accés a informacions relatives a alguns EC: pressupostos, decisions sobre continguts, memòries d'activitats... tot i estar notablement subvencionats amb diners públics.

Context del treball

La possibilitat de desenvolupar el treball de pràctiques del MIJS a l' Institut Municipal d'Educació de Barcelona⁷, en el marc del Consell de Coordinació Pedagògica (CCP en

⁶ Un exemple il·lustratiu: “el cas Millet” darrera d'una institució com el Palau de la Música.

endavant) i en concret dins del Grup de Llenguatges artístics, va suposar l'oportunitat de conèixer els SE d'alguns EC de la ciutat.

El treball de pràctiques⁸, per primera vegada es proposava una mirada a la trajectòria dels serveis educatius d'uns quants EC de Barcelona: el seus orígens, evolució, situació i expectatives, amb la intenció d'intentar traçar un perfil de conjunt. Es va desenvolupar durant el curs 2009-2010 en paral·lel a un programa de dinamització i preparació del projecte "Tutories d'art" en el que varen participar una dotzena d'EC amb la intenció d'implementar-lo de manera experimental durant el curs 2010-11.

Aquesta recerca complementava la preparació de "Tutories d'art" i reforçava les possibilitats de futures col·laboracions entre els membres de CCP.

La proposta va ser ben acollida de part dels SE participants en el grup de "Llenguatges artístics" i la predisposició a col·laborar va ser total; l'ocasió de reflexionar sobre el SE era una manera de posar en valor la trajectòria seguida i trencar cert aïllament. Disposar d'un clima favorable, però, comportava la necessitat de distanciament per seleccionar les informacions més rellevants i objectivables.

⁷ Creat l'any 1993, l'Institut d'Educació de Barcelona (IMEB) és un organisme autònom de caràcter administratiu de l'Ajuntament. El Consell de Coordinació Pedagògica impulsat per l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona aplega institucions i entitats ciutadanes que ofereixen activitats educatives per a escolars.

El Consell va començar les seves activitats el curs 1988-1989 reunint tècnics representants de les diverses àrees de l'Ajuntament de Barcelona que oferien activitats als escolars i l'any 1991 va ser reconegut institucionalment. Una de les principals motivacions era la voluntat de l'Ajuntament de coordinar les entitats i institucions ciutadanes que oferien activitats educatives i alhora optimitzar les possibilitats de la ciutat com a agent educatiu. En l'actualitat formen part del CCP cent vint entitats (organismes públics i privats, ONG's, empreses, fundacions...) que a banda de vincular-se a "*... la tasca conjunta de l'educació de la ciutadania jove*"⁷, facilitar els canals d'informació i difusió més efectius, subscriuen la voluntat de: "*... promoure i millorar el coneixement mutu, el diàleg i el treball conjunt entre entitats ciutadanes i centres escolars, per tal d'avançar des d'un model d'oferta educativa externa a l'escola, limitada a la condició d'usuària, cap a un model de col·laboració*".

⁸ Del que vaig elaborar un informe amb el títol de "L'altre patrimoni"

Marc teòric

Amb tota cautel·la, les orientacions i la perspectiva dels *Cultural Studies*⁹, van ser el referent inspirador. Malgrat les objeccions epistemològiques i la revisió crítica a la que s'han sotmès des dels anys noranta fins avui, resulten encara útils certes intencionalitats.

“Se trata de desarrollar una capacidad de dirigir la mirada a las zonas menos iluminadas de la cultura para retener, frente a su captura mercantil, el potencial creativo de comunidad de las colectividades anónimas, su carácter de recurso social. Se precisa hoy una crítica capaz de discernir sentidos de cultura diferentes.” (GARCIA RUIZ. Introducció a *Historia y cultura común* de Raymond Williams, 2008).

Des d'aquesta perspectiva era possible:

- 1) Situar l'estudi en el camp de la cultura hegemònica.
- 2) Identificar els SE com “agents” en aquest context
- 3) Elaborar el tipus de preguntes necessàries.
- 4) Explorar els efectes d'una complicitat en la recerca

Com són i què caracteritza aquests SE que tot i ser reconeguts com a Departaments tenen encaixos diversos al si dels EC? El seu rol d'intermediaris entre “la institució” i “la gent” els situa en un lloc privilegiat de coneixement sobre les actituds, comportaments i respostes davant tot allò que es proposa des dels EC?. Són els que s'ocupen de manera preferent dels públics infantil i juvenil i els que interactuen directament amb el conjunt dels públics?. Com s'autossituen dins i fora de l'EC? Quines possibilitats d'incidència tenen en el conjunt dels EC? Quin reconeixement7ús té l'experiència de la seva trajectòria?

En aquest cas els EC havien de ser objecte i subjecte d'estudi. El treball plantejava un exercici d'auto reflexió (recorregut professional), de proveïment de dades i alhora de reconeixement o no de pertinença a un hipotètic “col·lectiu” transversal, més enllà de la seva presència formal en el CCP.

⁹ Corrent en el camp de les ciències socials promogut des del *Centre for Contemporary Cultural Studies* de la Universitat de Birmingham fundat per Richard Hoggart el 1964. Va aplegar estudiosos com Raymond Williams, Paul Willis o E. Thompson. Malgrat que varen ser qüestionats per la seva metodologia, la influència d'aquest corrent ha estat notable entre els nous corrents de pensament europeus i americans del tombant dels segles xx al xxi.

Com que els propòsits inicials del treball eren massa exhaustius (*"els seus orígens, evolució, situació i expectatives"* ...) va resultar imprescindible definir els objectius i sintetitzar el conjunt d'indicadors i dades a obtenir. Es va plantejar una aproximació qualitativa, de tipus etnogràfic a partir de converses/entrevistes amb responsables dels SE, els/les quals serien la font de proveïment de dades.

Objectius

- . Identificar els trets característiques dels SE dels EC triats.
- . Establir uns indicadors que permetin avaluar el major o menor grau d'atenció (afecció) que els atorga la institució a la que pertanyen.
- . Assenyalar quins d'aquests indicadors aplicats en aquest treball de camp -per la seva productivitat-, serien extrapolables en un estudi exhaustiu.

Metodologia

Les entrevistes: riscos i procediments

Es van elaborar tres qüestionaris que contemplaven els següents apartats:

1. TRAJECTÒRIA/SITUACIÓ/COMUNICACIÓ/FORMACIÓ/ACTIVITATS/ACTIVITATS PER A JOVES
2. TIPOLOGIA D'ACTIVITATS
3. ACTIVITATS/EXPERIÈNCIES REMARCABLES

La persona entrevistada els coneixia prèviament, l'entrevista durava uns 45-60', no s'utilitzava gravadora i s'anotaven les respostes com també qüestions rellevants no previstes en els qüestionaris. Es transcrivien i tabulaven per derivar-ne alguns gràfics.

Atesa la diversitat d'EC comportaria que algunes preguntes no poguessin obtenir respostes de tots; les persones entrevistades, si desconeixien alguna dada (quantitativa, cronològica...) la consultaven i la responien posteriorment.

Si bé l'empatia amb les persones entrevistades facilitava l'accés i un clima molt col·laboratiu (el qüestionari que es proposava era improbable que s'hagués respost en unes altres condicions) podia ser, alhora, una font d'informacions complaents o imprecises.

Al llarg de l'entrevista/conversa (semi estructurada) es combinaven preguntes clau i d'altres no tan rellevants sense seguir necessàriament l'ordre dels qüestionaris. Simultàniament a l'obtenció d'informacions, l'entrevista suposava un recorregut força autobiogràfic.

La combinació dels dos registres: un de més personal i un altre de recull de dades i informacions objectives ha estat la constant en el treball de camp. S'han consultat les pàgines web de tots els EC i, per raons de confidencialitat, s'ha mantingut l'anonimat dels SE participants.

	Objectius	Dades	Indicadors	Observacions
			Valors +: graus afecció relativa - Valors -: graus desafecció relativa	
Trajectòria	Titularitat de l'EC	Institucions implicades	+/- Responsabilitats de l'Administració pública.	Promotors inicials.
	Nom del SE	Nom	+/- Complicitat en l'educació formal / no formal.	
	Precedents del SE	Activitats prèvies SE	+/- Indicis de responsabilitats educatives	
	Trajectòria SE	Data fundació Data inici SE Data SE espai propi	+/- Urgència programàtica de l'EC envers els SE	Sincronia/Di sincronia del SE i l'EC
		Publicació específica del SE	+/- Reconeixement valor de les aportacions SE	Memòria prestigiadora: coneixements, història.
	Models referenciadors	Referents concrets	+/- Connexió amb el sector	Radi de vinculació/influències externes
	Situació del SE n l'EC	Dependència jeràrquica	+/- Vinculació del SE amb la direcció	Grau d'importància atorgat al SE
		Relacions amb altres Dep. de l'EC	+/- Grau de centralitat del SE dins l'EC	
		Espai propi del SE	+/- Reconeixement explícit	Mitjana intervals
Persones treballant		Treballadors SE vs total EC	+/- Importància del SE en el conjunt de l'EC	
		Treballadors SE propis vs externalitzats	+/- Compromís de continuïtat, qualitat i <i>know how</i>	
	Evolució dotació personal dels SE	Nombre treballadors inici	+/- Creixement del SE	Comparació actualitat
		Gènere responsables SE/ directius EC	+/- Igualtat	Connotacions de la feminització de tasques
		Gènere treballadors SE propis	+/- Igualtat	Connotacions de la feminització de tasques
		Gènere treballadors SE externalitzats	+/- Igualtat	Connotacions de la feminització de tasques
	Comunicació	Tipus de web	+/- Receptivitat i diàleg amb usuaris	Info. Divulgativa, participativa
		Estudis de públics SE	+/- Voluntat I+D	
		Estudis de públics EC	+/- Voluntat I+D	
		Tipus avaluació	+/- Qualitat avaluadora	
Activitats		Relacions amb altres SE	+/- Aïllament	
		Tipus de relacions	+/- Diversitat de relacions	
	Activitats del SE	Tipologies	+/- Versatilitat envers els públics	
			+/- Versatilitat fora de l'EC	Comparació
		Durada de les activitats	+/- Diversitat qualitativa	Registres
			+/- Diversitat d'oferta	
	Resultats usuaris	Total usuaris SE respecte total u EC	+/- Incidència en el total d'usuaris de l'EC	
	Activitats per a joves	Tipus oferiments per a joves	+/- Grau d'atenció a aquest segment de població	
	Dades de conjunt d'EC	Dades globals dels 20 EC	Identificació del "col·lectiu"	Observació transversal

TRAJECTÒRIA	SITUACIÓ	COMUNICACIÓ
Nom de l'equipament	Situació del SE en l'edifici	Canals de difusió compartits
Titularitat	Espais propis dels SE	Canals de difusió específics?
Data inici	M2 (no imprescindible!)	Continguts WEB In/Div/Par
Data inici SE	SE projecte arquitectònic?	Bústia SE opinió
Nombre persones treballant al SE llavors H/D	Data	Estudi públics específic Data
Nom actual del SE	Trasll/Ampl/Adapt?	Estudi públics general Data
Activitats prèvies del SE	Data	SE Informació personalitzat
Divulgatives	Arxiu visual SE	Servei d'atenció als públics?
Educatives	Des de	JOVES
Algun SE de referència?	Arxiu de materials SE	Oferiments
Situació del SE en l'organigrama de l'equipament	Des de	Edat
Nombre total persones treballant a l' equipament (2009) H/D	Arxiu de treballs realitzats	Horari
Nombre total persones treballant al SE (2009) H/D	Des de	Tipus de difusió
Nombre total persones habituals (Empresa) SE H/D	Relacions amb	Assistent
Relació amb altres departaments?	Altres SE (Quins)	Participant
Quins? (Ocasional/Regular)	col·laboradors	ACTIVITAT REMARCABLE
	experts	Recurs (Data)
	assessors	Descripció
FORMACIÓ	universitat	Motius d'interès
Formació personal del SE assistència a	ACTIVITATS	Possibles públics
Jornades /Cursos/Congressos espec.	Tipologies/Públics	Tipus de difusió
Participació activa en	Dins i fora de l'EC	Necessitats específiques
Jornades /Cursos/Congressos espec.	Diversitat de formats/durada	Costos?
Participació en projectes compartits	Programa de barri/entorn	
Parti./Desenv. Projectes experimentals	Usuaris SE 2008-09	

Els EC triats

Es va pensar en una mostra de vint EC per representar una sisena part del total de membres del CCP i es va tenir en compte que fos representativa de la diversitat de:

- 1) llenguatges artístics (arts visuals, dansa, música, teatre, fotografia, arts plàstiques, disseny, patrimoni, literatura...)
- 2) trajectòries i titularitats dels EC (públiques, privades, mixtes)
- 3) tipologies d'equipaments, instal·lacions i serveis.

Àmbit	Equipament Cultural
Arts Plàstiques/Visuals/Disseny	MNAC Museu Picasso Disseny Hub BCN Fundació A. Tàpies MACBA Fundació Francisco Gòdia Fundació Miró
Arts Escèniques: Teatre/Música/Dansa/Òpera	Teatre Lliure TNC L'Auditori Museu de la Música Gran Teatre del Liceu SAT (Sant Andreu Teatre) Mercat de les Flors Taller de Músics
Patrimoni històric	Museu Marítim
Cinema	Drac Màgic
Fotografia	Arxiu Fotogràfic BCN
Educació artística	Experimentem amb l'art¹⁰
Lectura	Biblioteca Vapor Vell

¹⁰ En vermell: iniciatives d'educació/pogramació privades, que reben ajuts públics però no són consorcis.

Dades

1. Observacions sobre els EC seleccionats i les persones entrevistades.

Equipaments Culturals

La selecció ha posat en evidència la diversitat d'òrgens que van motivar els SE (associacions, fundacions, institucions, cooperatives...), la diversitat de dinàmiques i al mateix temps un ventall equilibrat de continguts. En el cas de les iniciatives privades, i atenent a la tasca que desenvolupen guarden força similituds amb la resta d'EC, allà on hi ha més diferència és en la menor jerarquització organitzativa i major dotació de personal i un alt grau de compromís amb l'organització.

En tots els SE és feble el grau de coneixement/implicació en la globalitat de l'EC.

És comú a tots els SE l'elaboració de programes i activitats (tant a partir de continguts predeterminats per direcció, producció, encàrrecs... o bé continguts triats pel propi SE) adreçades a tota mena d'usuaris, la seva gestió i execució.

Dades de conjunt (gràfic 26) considerant un hipotètic col·lectiu: aquest estaria format per 253 persones, generadores de 294 activitats i amb capacitat de mobilitzar 917.768 usuaris en una temporada.

Persones entrevistades

Excepte dos casos, la majoria ha mostrat dificultats en proveir dades generals de l'EC com ara: algunes dates, nombre de treballadors/es, total de visitants, no així amb les dades pròpies del SE. Hi ha gran diversitat de perfils i formació¹¹.

No mostren gaire coneixement de la incidència que tenen en el conjunt de l'EC ni del *know how* que acumulen.

Els cinc SE que compten obertament amb el "suport" de la direcció es mostren més proactius i innovadors.

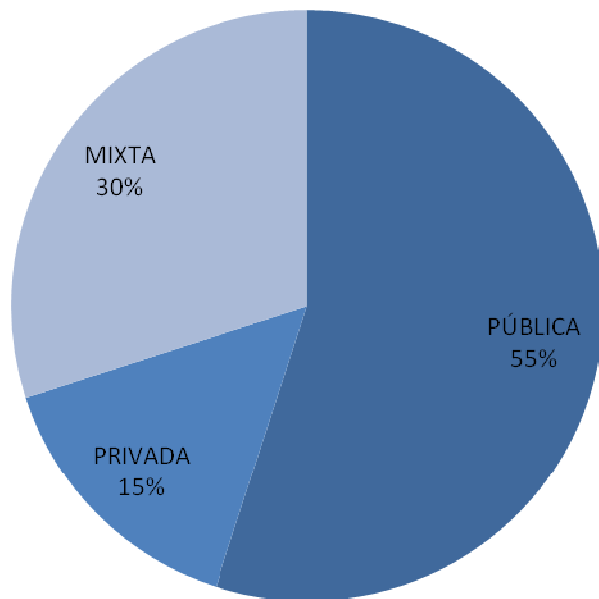
Són conscients de ser equips massa reduïts com també de desenvolupar el seu treball entre dos pols: "consum" i "educació".

Mostren una alta predisposició a innovar i experimentar noves propostes.

¹¹ Aquesta informació finalment es va desestimar.

2. Trajectòria i situació

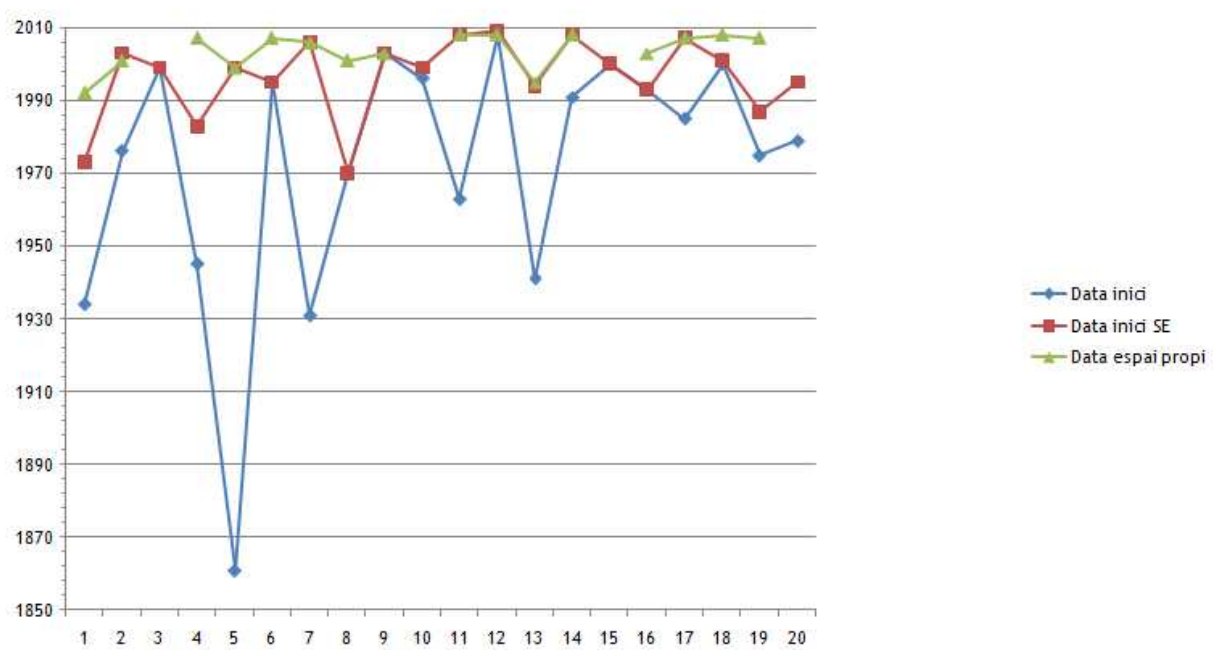
Titularitat

S'ha registrat l'evolució de la presència del SE en tres etapes:

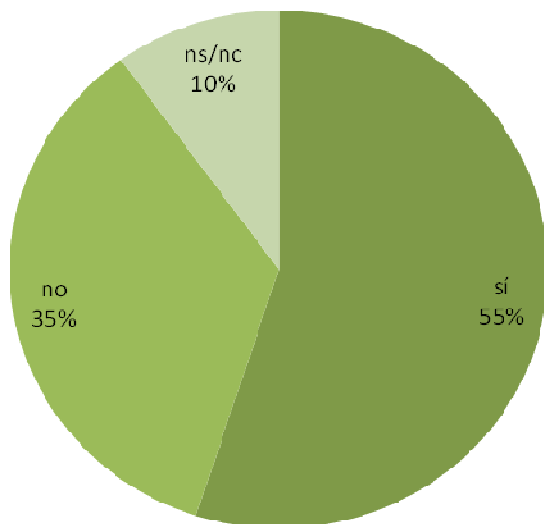
- . data d'inici de l'equipament
- . data d'inici del SE
- . data de disponibilitat d'un espai propi per a usos del SE

Quan s'inicia el Servei Educatiu respecte a l'inici de l'equipament?
El SE: quan disposa d'un espai propi?

La meitat dels equipaments, especialment els de llarga trajectòria, havien desenvolupat activitats divulgatives prèvies a la presència del SE.

Activitats prèvies al SE

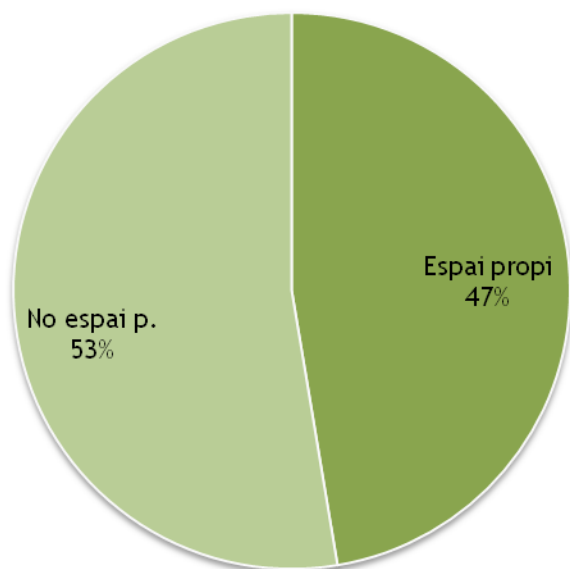

La temporalitat de les trajectòries és molt heterogènia i s'han registrat diversos casos de SE amb períodes "d'impasse" (2, 5, 6 o 12 anys) deguts a raons físiques (trasllats, remodelacions, ampliacions) durant els quals les activitats dels SE s'han programat en altres espais. També hi ha hagut casos de períodes d'indefinició previs a la "refundació" del SE.

Tot i que predominen els recorreguts lineals, únicament tres equipaments disposen d'una publicació (1 format llibre i 2 format dossier) que explica la seva trajectòria. Algunes experiències o investigacions han estat difoses en articles puntuals en revistes especialitzades o en monografies. Només una persona responsable d'un SE ha escrit un llibre de reflexió sobre el seu treball.

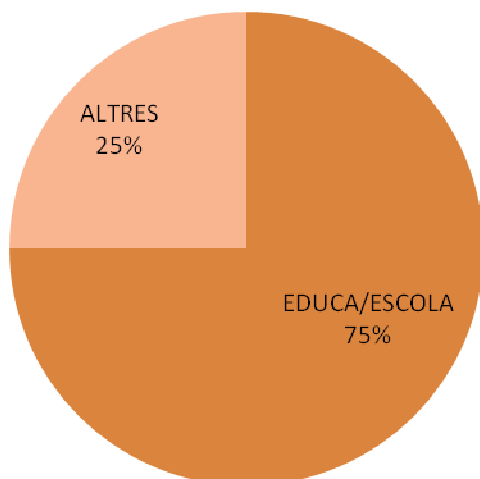
Sobre deu casos dels vint analitzats, el promig de d'interval de temps transcorregut entre la data del projecte arquitectònic de l'equipament i l'efectiva presència d'un espai propi del SE és de divuit anys.

Espai propi del SE (actualitat)

Pel que fa al nom dels SE, predomina la presència de termes vinculats a “educar” o “escola”. En més d’un cas el SE pot aparèixer en el WEB amb dues denominacions. Coexisteixen els termes “serveis”, “departament”, “activitats”

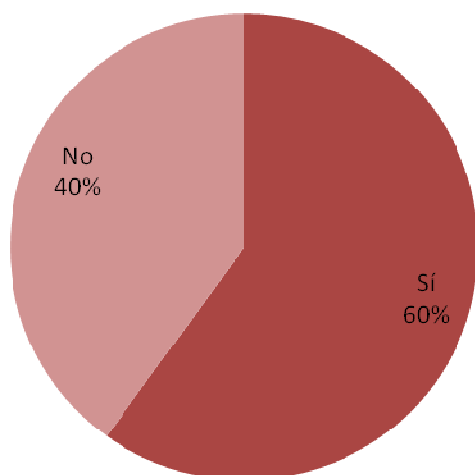
Nom del SE

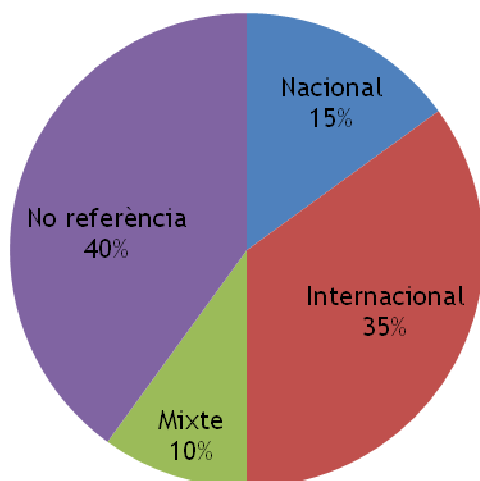
Quan s’ha plantejat si hi havia algun SE de referència, els que el fan explícit citen els de: Centre Georges Pompidou, Laboratori de les Arts de la FLC, ICOM, MOMA, Museus i

Biblioteques francesos, Festivals Internacionals Museu de Gavà. Predominen els referents a SE vinculats les arts visuals i plàstiques per damunt dels de les arts escèniques.

Model de SE

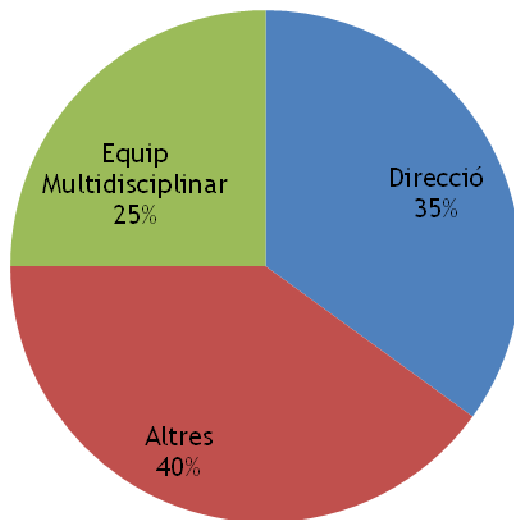

Quin model de referència

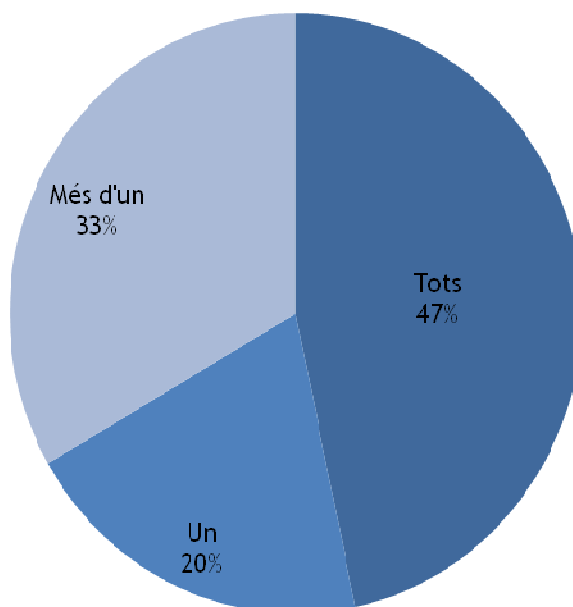

En l'organigrama organitzatiu el 35% del casos el SE depèn de direcció, el 40% depèn d'altres departaments. En aquest segon cas, els departaments són -de major a menor freqüència-: Comunicació, Programes Públics, Atenció/Relació Usuaris, Producció.

El SE en l'organigrama

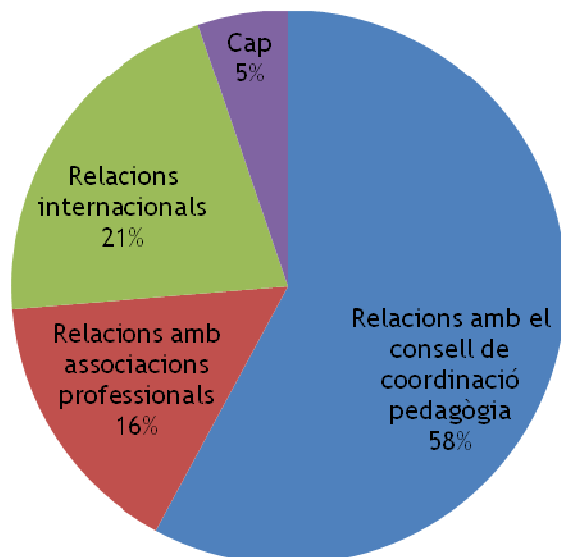
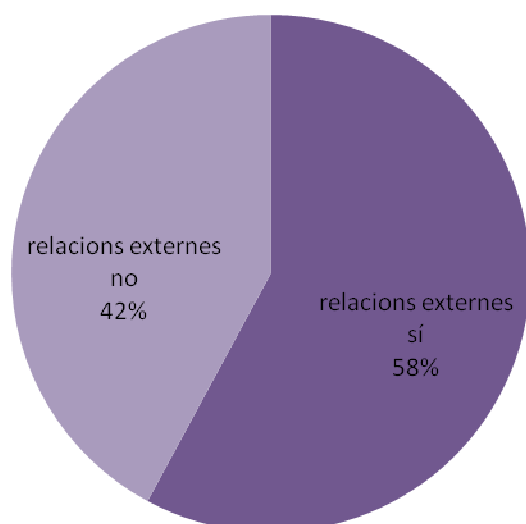

Relacions amb altres departaments dins l'EC

Pel que fa a les relacions amb altres SE, el Consell de Coordinació Pedagògica és una de les principals plataformes de relació i intercanvi.

Relacions amb altres SE

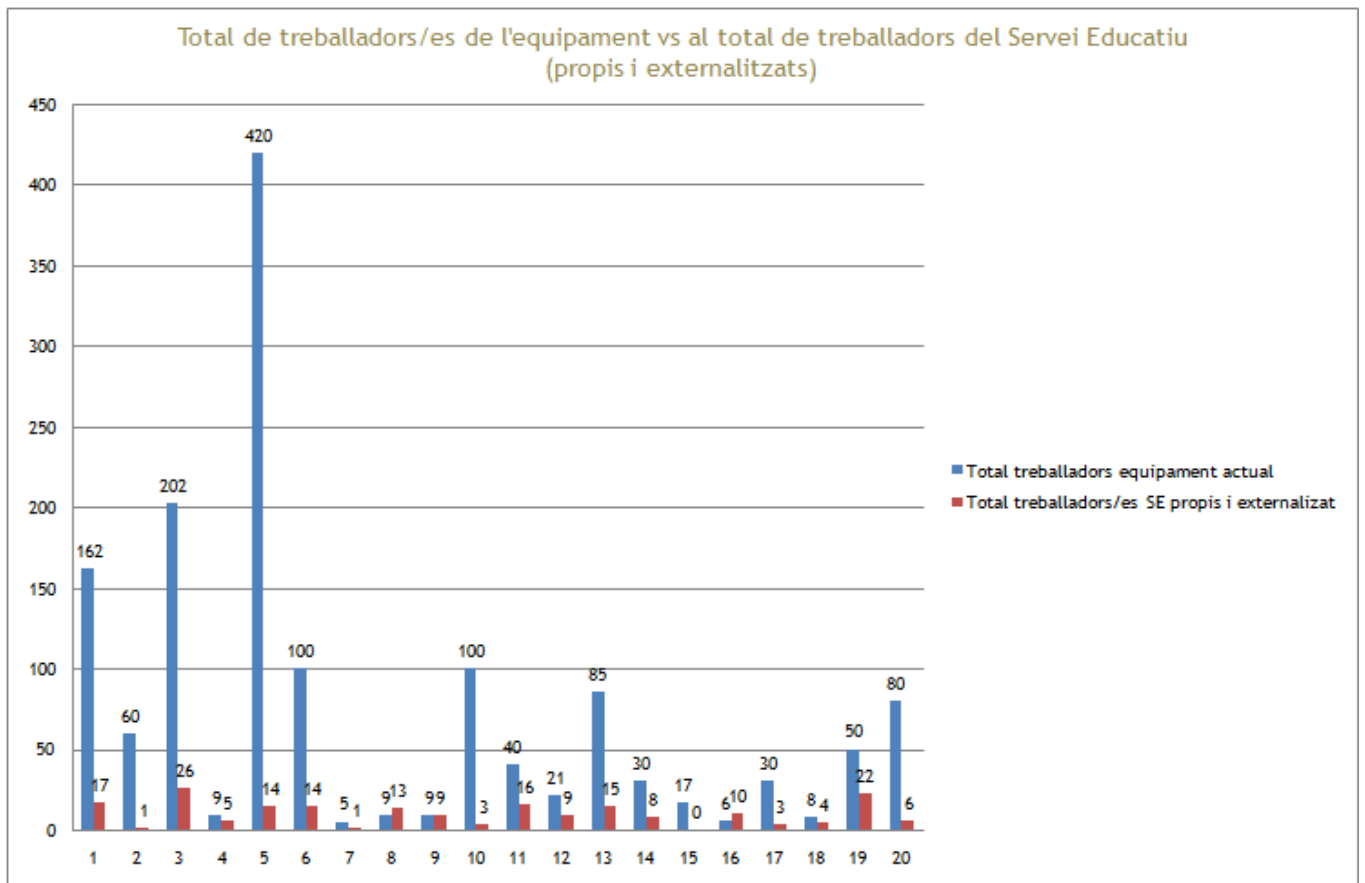

(Cap=personals)

Tots els equipaments menys un tenen arxiu visual de les seves activitats i tots menys tres guarden documentació de projectes i treballs, especialment és a partir dels anys noranta que els arxius estan sistematitzats. Hi ha un cas en que l'arxiu general de l'equipament - inclòs el del SE- està gestionat per professionals.

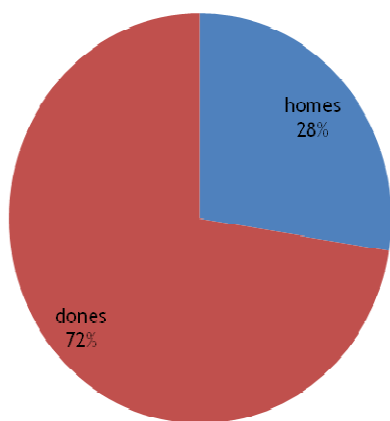
Hi ha una única iniciativa privada que ofereix el servei de consulta al seu arxiu com també el servei d'assessorament.

3. Les persones que treballen als SE

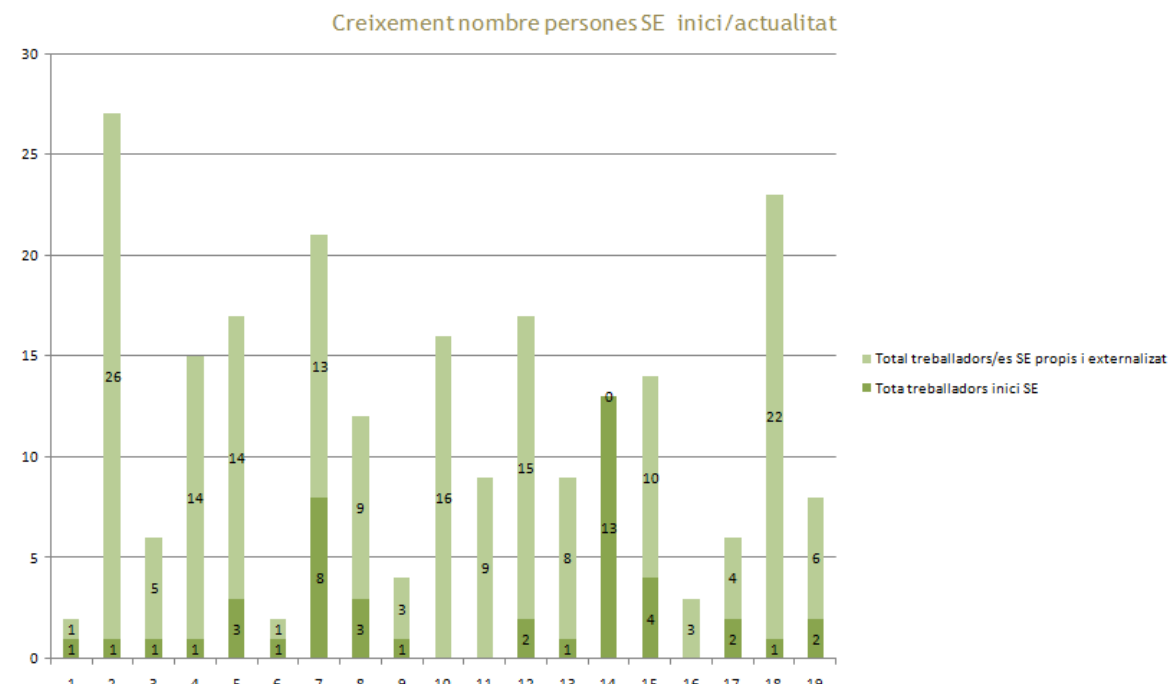
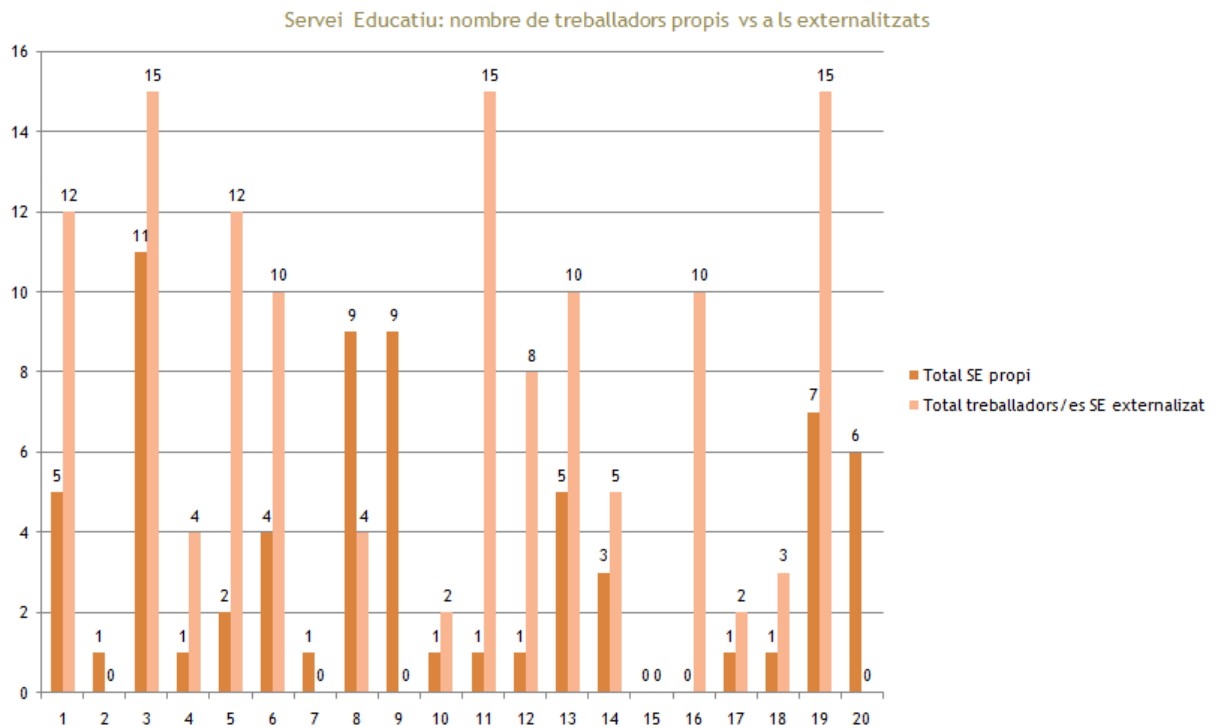
Dels vint equipaments triats: 6 són dirigits per dones i 14 per homes.

De les vint persones entrevistades dels SE : 16 són dones i 4 homes.

SE propi i externalitzat/gènere

Pel que fa als treballadors dels SE en l'actualitat quan es comparen amb el total de treballadors de l'equipament s'observa una "baixa dotació". Destaca la feminització tant en el personal propi com externalitzat i la presència majoritària de personal externalitzat. Salvant la diversitat dels casos, el promig de treballadors/es en els SE se situaria en 10,65.

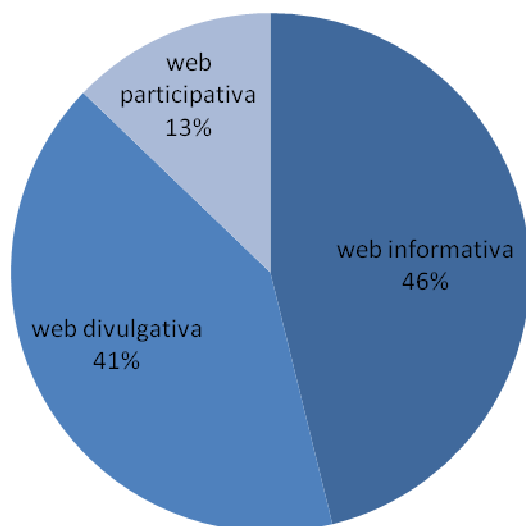

4. La comunicació

Tots els SE comparteixen els canals de comunicació generals de l'equipament (programes i WEB) però disposen de programa específic del SE (imprès i on-line). En el WEB de quinze EC hi ha l'històric d'activitats, tretze ofereixen una Bústia d'opinions, set ofereixen una atenció/recepció de consultes o reserves personalitzada (nom i cognom de la persona a qui adreçar-se). La relació i la importància de la comunicació interpersonal és un dels aspectes més valorats per totes les persones entrevistades.

Tres SE han realitzat un estudi de públics específic i dotze han realitzat estudis de públics generals de tot l'equipament, els estudis més antics són del 1998-99. En dos equipaments es fa explícita "l'atenció als públics".

En els WEBS predomina el caràcter informatiu, seguit pel divulgatiu (hi ha molta documentació i continguts disponibles on-line) i en tercer lloc el participatiu. En les entrevistes, però, pràcticament tothom coincideix en tenir molt present i "pendent" l'ús d'aquesta darrera modalitat.

El SE en el WEB

Hi ha un cas en el que l'EC, des de fa un any, ha potenciat la comunicació i la participació dels usuaris a partir de les xarxes socials, ha estat molta alta la resposta detectada de part dels joves, però encara no es disposa de dades ni avaluacions finals.

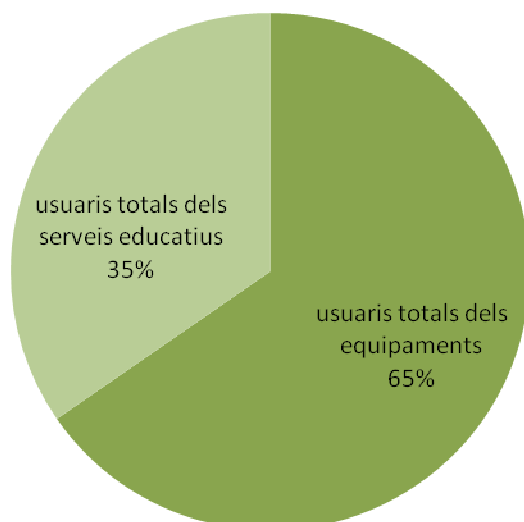
Pel que fa a l'avaluació, hi ha partidaris molt radicals de mètodes participatius (reunions, seminaris, entrevistes) i són molt contraris als sistemes d'enquestes tot i ser la fórmula més estesa.

5. Les activitats dels SE

Els gràfics relatius a les tipologies i quantitat d'activitats testimonien la versatilitat dels SE, com també la repercussió que els oferiments tenen sobre el total d'usuaris dels EC.¹² S'han registrat qüestions no previstes com ara la diversitat de durades de les activitats o les activitats "a domicili" en les que el SE "es desplaça" abans d'una visita o activitat. També es fa evident que el coneixement directe dels públics està en mans dels SE per quant són l'objecte del seu treball.

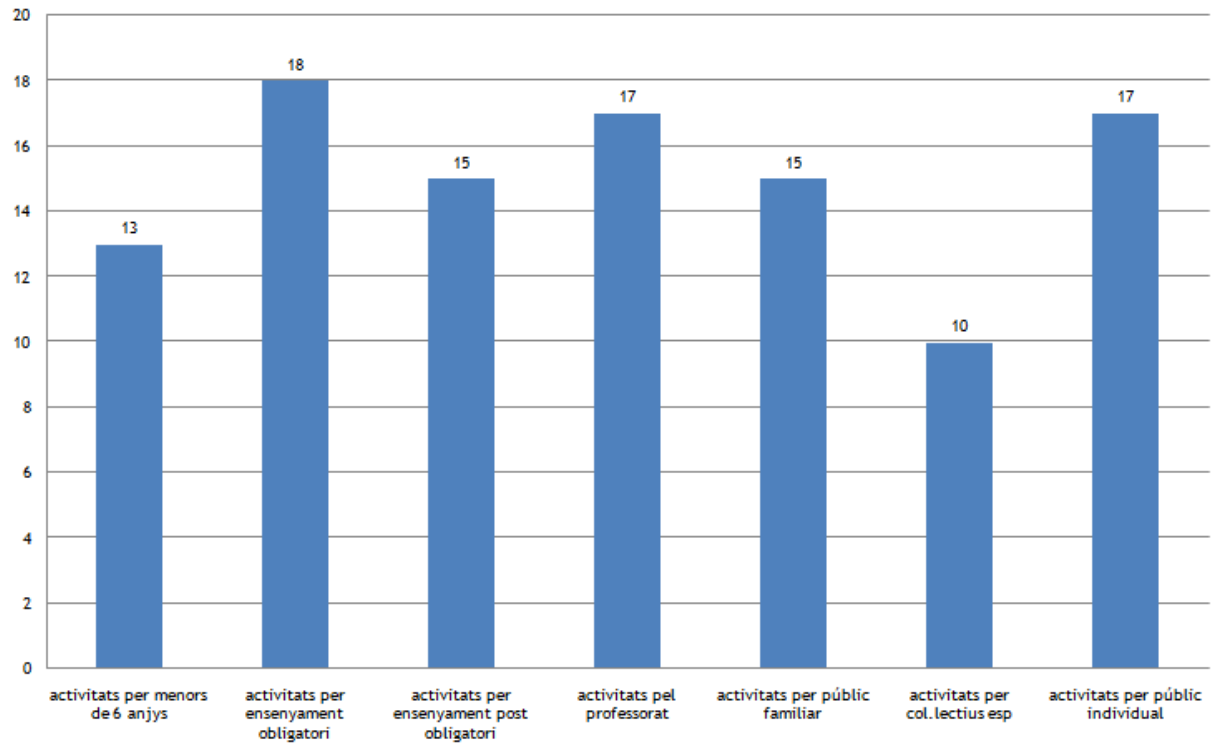
Les activitats promogudes des dels SE suposen un al·licient de cara als resultats globals de l'EC per quant és un servei, fins avui, amb alta capacitat mobilitzadora de públics captius.

Usuaris SE vs total EC

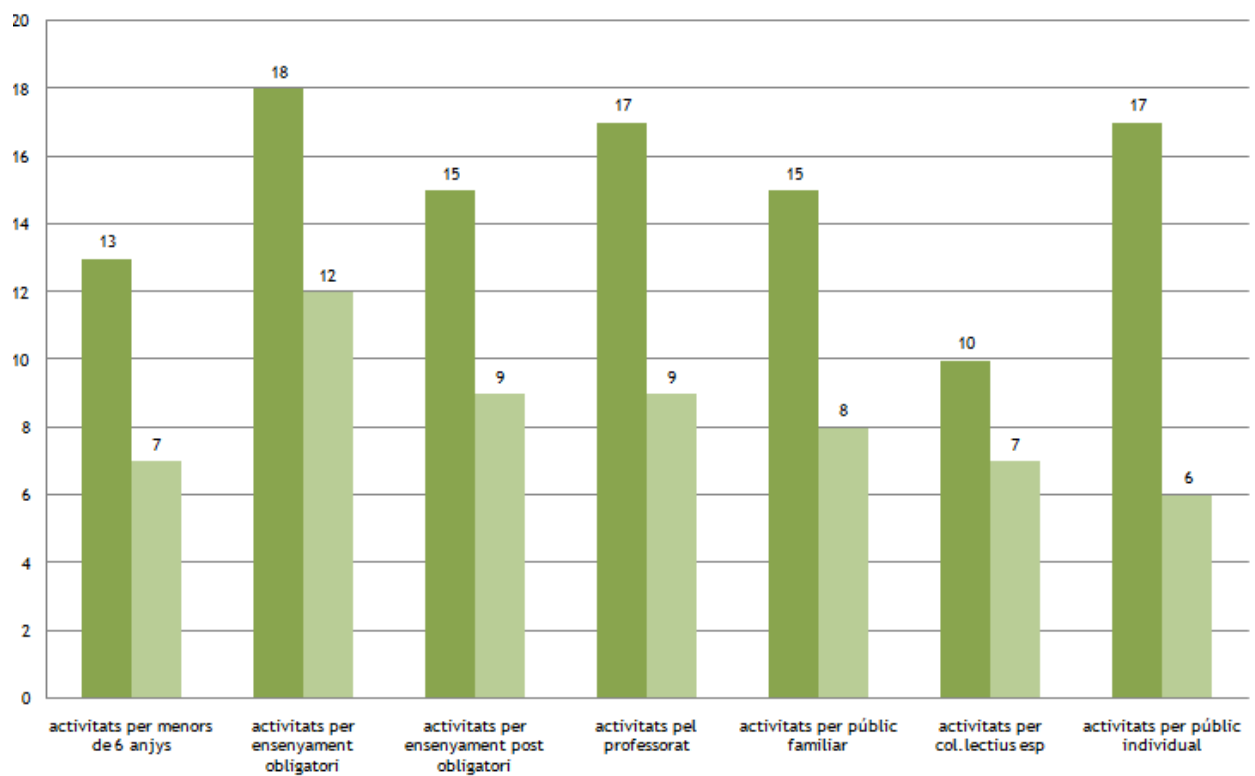

¹² S'han utilitzat les dades de la temporada anterior 2008-09.

Tipologia d'activitats en relació als seus usuaris dins de l'equipament

Activitats fora de l'EC

6. Els oferiments per a joves

“Per a menors de 26 anys 50% de descompte el mateix dia de la funció 2 hores abans de l’inici amb l’acreditació prèvia a les taquilles. En el cas que les localitats amb promocions per a públic jove (menors de 26 anys) siguin utilitzades per persones majors de 26, el Liceu denegarà l’accés.”

(Del programa de la Temporada 2010-2011)

Si bé, tal i com es reflexa en l’apartat d’activitats, la diversitat de tipologies i públics és una constant en pràcticament tots el EC, el col·lectiu de joves, fora del marc escolar o associatiu, sembla desaparèixer com a segment de població, especialment en la franja 14-18 anys.

Es detecta un buit entre el “públic familiar” i la condició de “jove”, el qual sí apareix però de manera intermitent i sovint vinculat a descomptes/reduccions, en els preus de les entrades i carnets especials. Dels vint casos analitzats:

- Únicament 2 ofereixen activitats específiques per a joves de 14 a 18 anys.
- Gratuïtat:
 - Set EC no ofereixen gratuïtat per a joves.
 - Quatre ofereixen gratuïtat per a menors fins a 16 anys.
 - Tres ofereixen gratuïtat per a menors fins a 14 anys.
 - Un ofereix gratuïtat per a menors fins a 7 anys.
- Descomptes per a “estudiants” (0 a 25 anys) els fan explícits vuit EC.
- Descomptes per a “carnet jove” (0 a 25 anys) els fan explícits set EC.

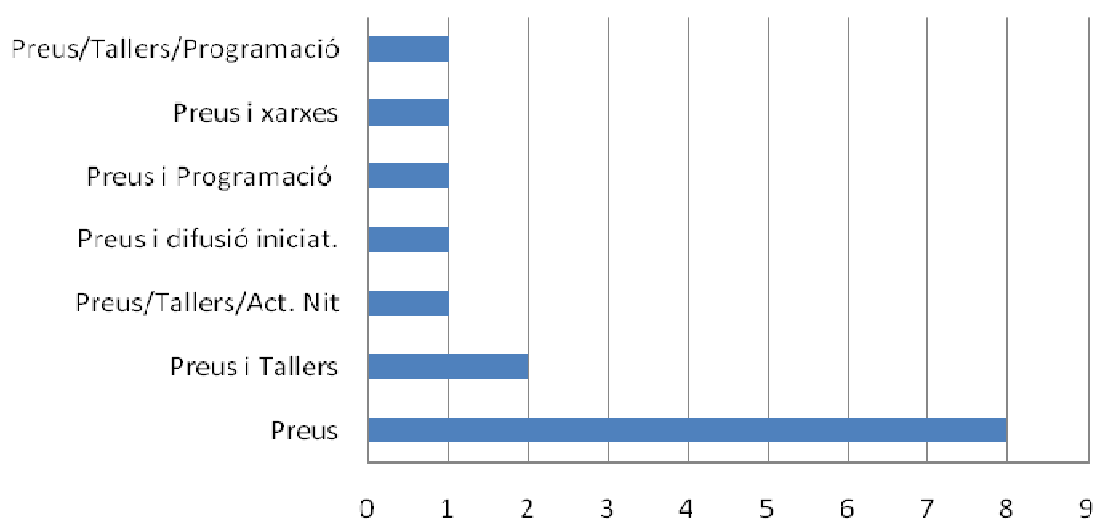
Pràcticament en totes les entrevistes els/les joves són “*un tema pendent*”, d’altra banda no es comptava (quan les entrevistes varen ser realitzades) amb estudis accessibles per exemple: sobre l’edat dels usuaris dels EC, les repercussions de les activitats nocturnes entre els públics joves o la incidència dels recursos de participació on-line entre els/les joves. En un EC es va desenvolupar un procés participatiu amb joves abans de posar en marxa els oferiments específics.

Predomina la condició “estudiant” per damunt de la de “jove”. També cal puntualitzar que dels vint casos analitzats, hi ha quatre EC que per la naturalesa dels seus oferiments i continguts atreuen preferentment usuaris joves, sense que la difusió especifiqui el terme “jove”.

Si bé en la programació dels SE els joves no suscitaven una atenció similar a d'altres col·lectius, allà on tenen una presència més significativa és en l'àmbit dels serveis educatius externalitzats. La major part d'aquests serveis estan en mans de joves (23-30 anys) amb un bon nivell de formació acadèmica però amb uns nivells de contractació precaris.

Vuit EC expliciten oferiments/accions per a joves amb les següents característiques:

Tipus d'ofertaments per a joves

7. Experiències/activitats remarcables

Quan en les entrevistes s'ha demanat per una activitat, recurs o experiència remarcable en la trajectòria del SE, ha emergit un perfil d'activitat força comuna i transversal: l'acompanyament i la mediació de creadors, l'experiència de participació, l'activitat de llarga durada.

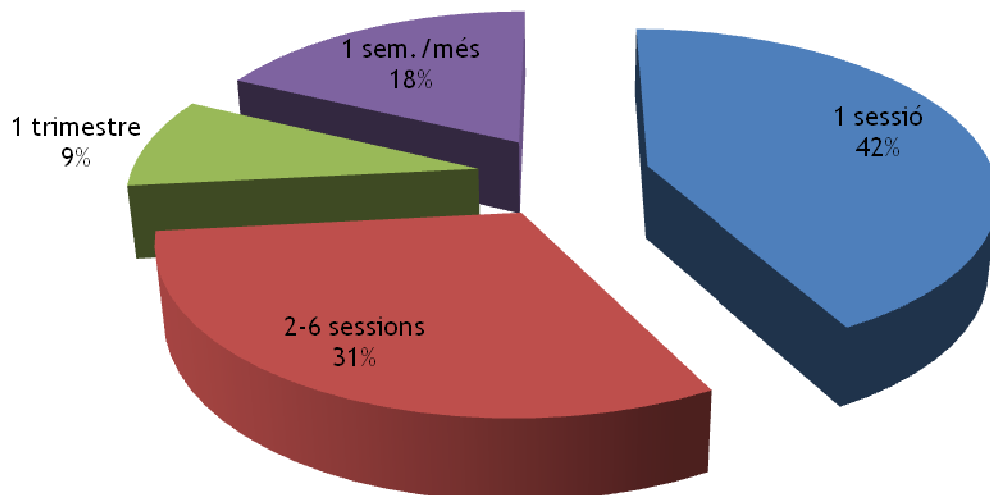
La relació d'activitats és la següent:

- Taller museu-escola-artistes (els creadors contemporanis com a mediadors actius entre el museu i l'escola, activitat de llarga durada).
- Trobades teatrals (diàlegs amb professionals de les arts escèniques).

- Concerts participatius (experiència de participació activa , d'ampli abast junt amb professionals, activitat de llarga durada).
- Audicions musicals de proximitat (la cultura objectual i sonora de la música).
- Taller d'escenografia (experiència pràctica dirigida per un professional en el marc d'una representació operística).
- Una capsa per preparar una visita (materials autònoms previs a una visita presencial).
- El vídeo del minut (experiència de narració en temps visual).
- "L'arxiu fotogràfic de la ciutat a l'abast".
- Web participatiu.
- Trobada /Seminari internacional de companyies de teatre infantil i juvenil.
- Acompanyament de treballs de recerca en un espai teatral.
- Butlletí informatiu per a nens de 5 a 6 anys.
- Audició comentada per experts de pop-rock.
- Conferències "ballades".
- Exposició d'art africà.
- Fer una maqueta.

Durada de les activitats

-
-

-

8. Altres dades i observacions

Absències/Omissions

Hi ha poca relació amb el món universitari com a *partenaire* de recerca i consolidació de coneixement.

Únicament un EC ha desenvolupat una tasca continuada i de qualitat de reflexió i formació adreçada als professionals dels SE.

Únicament dos EC tenen un mini programa d'entorn o de barri, la resta participen en accions puntuals (festes, accions temàtiques, celebracions)

Els processos d'avaluació són fràgils i no es contempen a l'hora d'elaborar la programació.

S'ha registrat un únic cas de procés participatiu amb joves.

Només en una ocasió s'ha mencionat la Regidoria de Joventut.

Fins avui no hi ha coordinació formal amb altres SE de l'àmbit científic tecnològic.

Aportacions remarcables

El paper del CCP com a pont cap a noves pràctiques i relacions entre els SSEE.

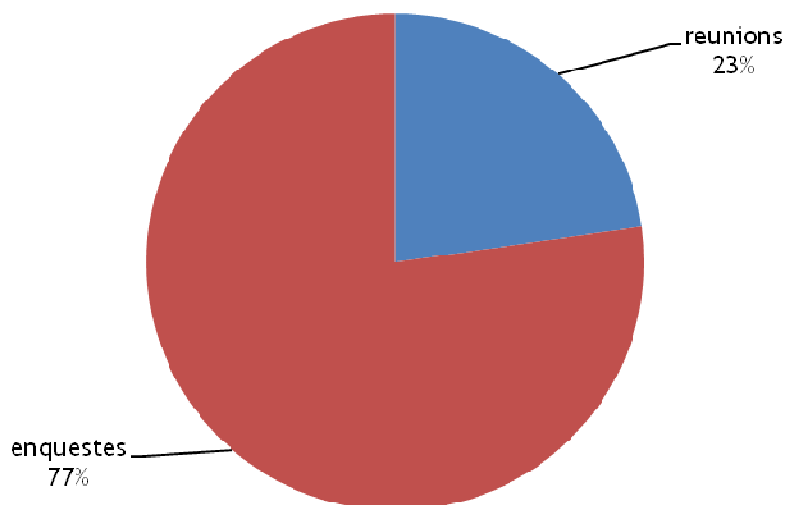
Les possibilitats i la significació de les accions fora dels EC: escoles, entitats.

La consciència (a partir de les entrevistes) de les accions en col·laboració i/o d'experimentació entre diversos SE.

La riquesa d'experiències i coneixements acumulats pels SSEE.

L'alta motivació en descriure les activitats més rellevants.

Tipus d'avaluació

Anàlisi

A la llum de les principals dades i informacions registrades és possible observar que:

La “normalitat” de la presència de SE en els EC és més aparent que real. S’han incorporat tardanament -i no en les mateixes condicions que altres departaments- al programa d’actuacions o al programa arquitectònic dels EC. És a partir dels anys noranta del segle passat que aquesta tendència canvia.

L’escassa memòria institucional en recollir la història de les trajectòries i aportacions generades des dels propis SE, motiva un cert “adamisme” contrari al valor de l’experiència com a plataforma imprescindible de consolidació i difusió de coneixement.

La diferència cronològica entre els SE de l’àmbit de les arts plàstiques i visuals amb els de les arts escèniques, a excepció de la música- és molt evident. Aquesta distància obeeix al fet que l’educació plàstica i la musical tenen una llarga (i sinuosa) presència en els currículums escolars obligatoris, no passa el mateix amb la dansa, el teatre, el cinema o l’òpera.

El *know how* dels SE, anònim i poc visibilitzat davant l’opinió pública, està estretament vinculat a un eix format per: escola - famílies - col·lectius organitzats - consumidors culturals. Aquest fet, junt amb una dotació de personal escassa, explica la dificultat per atendre realitats que estan fora d’aquesta seqüència com poden ser els/les joves. No hi ha espai per a l’experimentació una mica arriscada o de resultats incerts

L’absència de programes o plans de barri indica un posicionament de “distància” sense vincles ni responsabilitats regulars amb l’entorn immediat.

Per als usuaris, els SE són la “cara visible” de la institució i aquesta està en bona mesura externalitzada; sense uns dispositius de seguiment o avaluació molt rigorosos, l’experiència acumulada curs a curs, corre el perill de perdre’s junt amb la rotació d’empreses/equips que assumeixen part de les tasques dels SE en base a concursos.

Són molt escassos encara els estudis de públics o els treballs experimentals compartits amb altres institucions o amb els departaments de didàctiques de les universitats.

Els intercanvis d’experiències (nacionals o internacionals) són encara molt baixos i exclusius d’equips amb un mínim de persones que ho faci possible.

Els equips dels SE no acostumen a ocupar cap centralitat, el seu grau d’externalització els aproxima a d’altres serveis com per exemple neteja, seguretat o manteniment, però sense un tractament laboral formalment equiparable (conveni, categories, retribucions).

Els buits acadèmic-administratiu afavoreixen una professionalització fràgil.

En general continua predominant -i té major visibilitat- el volum dels recursos adreçats a la cultura objectual (col·leccions, produccions, instal·lacions..) que no pas la tasca educativa i el coneixement i millora de les relacions amb els públics usuaris.

Escassa voluntat (risc!) institucional per la innovació, la investigació i la participació (fora dels recursos on-line) amb els públics.

L'avaluació de resultats no quantitativa és molt feble i no és un criteri explícit en l'elaboració de les programacions.

En el cas dels EC dedicats a les exposicions no es disposa de sistemes de recompte de visitants/usuaris homologats i fiables que acreditin criteris de rigor compartits.

IV

Conclusions

La diversitat, la qualitat dels oferiments dels SE analitzats no es corresponen amb les orientacions i concrecions institucionals que han anat expressant algunes de les dades recollides. La voluntat innovadora i de millora sovint està promoguda des dels mateixos SE que, alhora, estan molt condicionats pel món de l'escolaritat formal, els públics familiars o els col·lectius organitzats.

Tant en el conjunt de "la cultura hegemònica" com dins dels propis EC, els SE conformen una microrealitat paral·lela, el seu rol és "complementari de", passa desapercebuda i no té una projecció pública¹³ equiparable a d'altres accions o esdeveniments notoris generats des dels propis EC: noves produccions, descobriments... Les realitzacions dels SE, en la majoria dels casos, són anònimes en contrast amb "l'autoria" de les produccions culturals.

No obstant, el seu rol els situa en un lloc privilegiat de coneixement que podria ser enormement útil en la presa de decisions globals dels EC.

El fil conductor d'aquest treball ha orientat la mirada cap a àmbits no estrictament juvenils però que els són propers. En aquest cas, aproximar-se a una realitat com la dels SE subjectes a "la convenció i el consentiment" (Murdock y McCron, citats per FEIXA,

¹³ Presència tant en la difusió pròpia dels EC com en els mitjans de comunicació públics.

2006) ha il·luminat algun aspecte insospitat: la realitat juvenil en els EC és present tant des de la perspectiva del mercat de treball com des de la perspectiva del lleure.

Si al començament s'apuntava a una hipotètica *desafecció* generalitzada envers els infants i els joves, a partir de les dades obtingudes i analitzades, emergeixen les següents preguntes nuclears que es podrien formular a qualsevol EC per en relació al grau d'importància atorgat al seu SE:

1. Des de quan i com és l'espai físic que ocupa el SE en l'edifici/s?
2. Quanta gent hi treballa? En quina proporció i condicions respecte a la resta de persones que treballen a l'EC?
3. Quins recursos econòmics es dediquen a la recerca i la investigació des del SE?
4. Com es recull i s'avalua la seva tasca? Com es difon.

Interrogants

En paral·lel a l'enunciat de les conclusions han emergit nombrosos interrogants:

- Fins quan els SE han de mantenir un nom connotat amb l'educació formal? Per què no "Servei de públics?"
- Quan l'objectiu de participació activa dels públics serà equiparat al de consum?
- Els SE, per la naturalesa del seu treball i rol, són els principals/únics agents d'innovació dintre i fora dels EC?
- Quina repercussió té l'alta feminització dels equips dels SE?
- És culturalment sostenible la desmemòria entorn de l'experiència dels SE?
- "Els clàssics" no interessin als/les joves ?
- Els EC han de ser integradors o segregadors? Tant els continguts com els espais han de ser per a la participació intergeneracional o exclusius de segments específics de població?
- Quina és la responsabilitat social dels EC? Com mesurar-la? Com avaluar-la? En funció de quins recursos? Econòmics? Humans?
- Al segle XXI : els estudis de consum o pràctiques culturals dels/les joves, poden obviar "la cultura de cambra"?
- Poden les TIC compensar/facilitar l'accés a la comunicació i participació dels usuaris de totes les edats?

Reflexió final

"La cultura no es una pràctica, ni es simplement la descripció de la suma de los hàbitos y costumbres de una sociedad. Pasa a través de todas las pràcticas sociales y es la suma de sus interrelaciones" (HALL, 1980).

Aquesta aproximació ha focalitzat l'atenció en un quants SE per ser una plataforma en la que cultura i educació, en tots els registres de formalitat o informalitat, es donen cita. Són, alhora, un espais (físics i simbòlics) amb una enorme potencialitat transformadora malgrat la *desafecció* en totes les seves variants.

Bibliografia

- AADD. *Equipamientos municipales de proximidad: Estudio de situación*. Fundación Kaleidos. Gijón, 2003. Trea (Col. Biblioteconomía y Administración Cultural Nº 71,72,73,74)
- BOURDIEU, Pierre. *La distinción. Criterio y bases sociales del gusto*. Madrid, 1998 [1979]. Editorial Taurus
- DE MIGUEL, V.; GONZÀLEZ, I; MARTINEZ, R. *Cultura i joves. Anàlisi de l'Enquesta de consum i pràctiques culturals de Catalunya*. Barcelona, 2005. Generalitat de Catalunya. Departament de Presidència. Secretaria General de Joventut. Col.lecció Estudis, n. 16
- DEVOS, Franky . *Jóvenes pero alcanzables. Técnicas de Marketing para acercar la cultura a los jóvenes*. Madrid, 2006. Fundación Autor
- FEIXA, Carles. *De jóvenes, bandas y tribus*. Barcelona, 2006 [1998] Editorial Ariel.
- FUSTER, Joan. *Babels i babilònies*. Palma de Mallorca, 1972. Editorial Moll.
- GANZEBOOM, Harry. NAGEL, Ineke. "Family and School Effects from Adolescence to Adulthood". Amsterdam, 2002. *The Netherlands Journal of Social Sciences* Vol. 38, nº 2
- LEVI, Giovanni; SCHMITT, J-C. *Historia de los jóvenes*. Madrid, 1996. Taurus.
- MAALOUF, Amin. *El desajuste del mundo*. Madrid, 2009. Alianza Editorial.

- MARTIN CABELLO, A. *La escuela de Birmingham. El Centre for Contemporary Cultural Studies y el origen de los estudios culturales.* Madrid, 2006. Editorial Dickinson
- MIRÓ, Enric. “Entre la coherència i l’ambigüitat, la (in)formació”. Barcelona, 2007. Quaderns d’educació social N° 9, Ed. CEESC
- RECIO, Albert. *La situación laboral dels joves.* Girona, 2009. MIJS 1r Congrés Joventut i Societat.UdG.
- SAU, Victòria. *Dones, els camins de la llibertat.* Barcelona, 2008. M. d’Història de Catalunya. (Catàleg de l’exposició).
- SERRACANT i MELENDRES, Pau; SOLER i MARTÍ, Roger. *La joventut catalana al segle XXI.* Barcelona, 2009. Generalitat de Catalunya. Departament d’acció social i Ciutadania. Secretaria de Joventut.
- WILLIAMS, Raymond. *Historia y cultura común.* Madrid, 2008. Catarata
- WILLIS, Paul. *Cultura Viva.* Barcelona, 1998. Diputació de Barcelona. Materials de Joventut. N.10

WEBS

- Pla d’Equipaments Culturals de Catalunya (2010-2020)
<http://www20.gencat.cat/portal/site/CulturaDepartament>
- Text de la Llei de polítiques de joventut
<http://www20.gencat.cat/portal/site/Jov>
- Los “cultural studies” tensión y disputa para el análisis del consumo y de la modernidad.
<http://www.monografias.com/trabajos74>
- La escuela de Birmingham, (Resenya de Marta Aguilar)
www.praxissociologica.org (Num. 10, 2006)